

Interview

Koen van Eijck over de magie van sociologie: een interview over cultuur, methodologische strijd en de academische eredivisie

Suzanne Abrahamse

Erasmus Universiteit Rotterdam
s.b.abrahamse@gmail.com

Eva Frijns

Erasmus Universiteit Rotterdam
elj.frijns@gmail.com

Foto: Roy Borghouts

Koen van Eijck

- Geboren in 1967 te Tilburg
- 1991-1996 PhD sociologie, Tilburg University. Titel proefschrift: *Family and opportunity: A sibling analysis of the impact of family background on education, occupation, and consumption*
- Cultuursocioloog
- Professor Cultural Lifestyles bij Erasmus Universiteit Rotterdam

Inleiding

Koen van Eijck kent veel labels, zo is hij opgeleid tot psycholoog, gepromoveerd als socioloog en werkt hij nu als cultuurwetenschapper. Waar hij in 1991 na het afronden van zijn opleiding ontwikkelingspsychologie zich nog enkel focuste op de psychologie, werkt hij nu als hoogleraar Culturele Leefstijlen aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, waar hij zich onder andere verdiept in sociale ongelijkheid in culturele participatie, de perceptie van kunst, en trends in vrijetijdsbesteding. Door de jaren heen heeft hij zich ontpopt tot een ware duizendpoot; hoofd van de examencommissie, opleidingsdirecteur, afdelingshoofd en redactielid van de tijdschriften *Poetics* en *Kunst + Educatie*. Wij zijn in gesprek gegaan met Van Eijck over zijn lange en veelzijdige carrière.

Focus niet op het individu, maar de cultuur

Tijdens zijn studie ontwikkelingspsychologie in Nijmegen, waar hij in 1991 zijn diploma behaalde, belandde Van Eijck bij een onderzoekstage. Waar hij eerst dacht te willen werken bij een instelling voor jongeren met problemen, kwam hij er tijdens deze stage achter dat hij onderzoek doen ‘vreselijk leuk’ vindt. Daarom besloot hij na zijn studie te solliciteren op een PhD-vacature aan de Universiteit Tilburg. Het onderzoek, begeleid door dr. Peter Ester en dr. Paul de Graaf, gebruikte *sibling models* om de invloed van ouders op hun kinderen te onderzoeken. Aangezien Van Eijck zich tijdens zijn studie ontwikkelingspsychologie had verdiept in de onderwijskansen van jongeren, leek het onderzoek goed aan te sluiten bij zijn interesses. Hij kwam er echter pas tijdens het sollicitatiegesprek achter dat het om sociologisch onderzoek ging. Desalniettemin trok het onderzoek hem erg aan, en dacht hij: waarom niet?

Het bleek een succes, want tijdens het promotieonderzoek ervaarde hij de magie van de sociologie. Van Eijck begon zich te verdiepen in sociologen als Bourdieu en Lenksi, en ondervond een verruiming van zijn kennis: ‘Vanaf dag één ging er voor mij een wereld open en dacht ik *wauw*, dit is toch eigenlijk ook wel leuk’. Waar hij aanvankelijk nog met name de individuele verschillen binnen het gezin onderzocht, trokken theorieën over sociale ongelijkheid tussen gezinnen, en dan vooral op het terrein van culturele leefstijlen, hem steeds meer aan. Zo, vertelt hij, kan je in zijn proefschrift de overgang van een psychologisch naar een sociologisch standpunt per hoofdstuk volgen: ‘Je ziet waar de zwaartepunten liggen en hoe ik langzaam in een soort stratificatiesocioloog aan het veranderen ben vanuit de psychologie’. Al heeft Van Eijck zich tijdens zijn carrière door verschillende disciplines bewogen, heeft hij uiteindelijk altijd hetzelfde gedaan: onderzoeken hoe cultuur samenhangt met sociale ongelijkheid.

In de jaren negentig was de sociologie sterk georiënteerd op onderwerpen zoals sociale ongelijkheid en reproductie, bijvoorbeeld in de studie van Van Eijck naar gezinsachtergrond en onderwijskansen (1997). En alhoewel vraagstukken rond ongelijkheid en sociale cohesie immer actueel blijven, behandelt iedere generatie ook zo zijn eigen onderwerpen. Zo merkt Van Eijck nu onder zijn eigen studenten dat, ondanks dat de opleiding zich focust op de kunstwereld, thema's zoals gender en inclusiviteit steeds meer de kop opsteken:

We richten onze opleiding niet zozeer op de kunst of het begrijpen van kunstwerken, maar het gaat echt om het maken van kunst en wie daarbij betrokken is. Sociologie over het kunstpubliek, maar ook sociologie over de organisaties en over cultuurpolitiek. En daar trek je al snel de hele wereld mee naar binnen.

Ook op de afdeling *Arts and Culture*, waar Van Eijck werkt, komen alle maatschappelijke thema's aan bod: 'De kunst is altijd bezig om maatschappelijk relevant te zijn, om kritisch te zijn en van alles aan de kaak te stellen'. Zo onderzoeken zijn collega's thema's als dekolonisatie, genderongelijkheid in heavy metal en de mentale of morele grenzen die mensen trekken tussen volkse versus klassieke muziekliefhebbers: 'De maatschappelijke thema's worden allemaal binnen geveegd'. Van Eijck vertelt met verwondering over huidig onderzoek in de sociologie. Nieuwe methodologieën worden ingezet om actuele maatschappelijke onderwerpen te onderzoeken, zoals collectieve identiteitsvorming. Zo is de 'nieuwe generatie' innovatief bezig met experimentele designs om de overlap tussen politieke voorkeuren en culturele interesses te onderzoeken en worden onderwerpen als polarisatie steeds relevanter. Van Eijck benadrukt het belang van theorieën als *ecology of affiliation* (Dellaposta et al. 2015) om te begrijpen hoe polarisatie kan ontstaan:

Hoe komt het, en dit vind ik echt een spannende vraag, dat je zogenaamd niet gerelateerde dingen zoals 'wat vind ik van abortus' en 'wat vind ik van milieu' altijd goed kan voorspellen en dat die ideeën samengaan. Het zijn patronen in opinies die je kan uitbreiden met patronen in culturele smaken.

Het doet hem denken aan zijn eigen onderzoek over sibling modellen: 'er is altijd meer dat je gemeenschappelijk hebt, en dat is wat er gebeurt in sociale interactie'. Het zijn thema's waar nog veel te ontdekken valt en waar huidige sociologen goed mee bezig zijn.

Geen onderwijsexpert, maar socioloog

In de nasleep van de jaren zeventig, de tijd van vrijheid blijheid, hadden sociologen

veelal het imago van ‘geitenwollen sokken’ en ‘het goedpraten van allerlei afwijkend gedrag, zoals criminaliteit’. Mede vanwege die reputatie noemden sociologen zich vaak liever ‘arbeidsmarkdeskundige’ of ‘onderwijsexpert’ om niet geassocieerd te worden met ‘soft en links’. Ook wist het bredere publiek vaak niet goed wat een socioloog nou precies deed. Zo vertelt Van Eijck: ‘Niemand weet goed wat een socioloog doet. Een econoom en een jurist, daarvan weten mensen meteen “oh die doet belangrijk werk” en bij sociologen is dat veel minder’. De sociologie werd niet serieus genomen, terwijl onderzoekers toch echt bezig waren met keihard wetenschappelijk onderzoek, vaak van de ‘statische soort’. Dus, toen Van Eijcks copromotor hem aanspoorde zichzelf een socioloog te noemen, omarmde hij de titel.

Hoewel de sociologie momenteel een stuk serieuzer wordt genomen, bestaat er nog wel wantrouwen jegens de sociale wetenschap. Waar men vroeger misschien twijfelde of sociologen, in de woorden van Van Eijck, wetenschap verkochten of ideologie, bestaat er nu wantrouwen door enkele fraudeschandalen. Mensen twijfelen aan de betrouwbaarheid en relevantie van wetenschap, iets dat wordt gevoed door de populistische retoriek. En wie de wetenschap afwijst, zoekt zijn antwoorden elders. Van Eijck vertelt dat hoewel het imago van ‘de socioloog’ wellicht ten goede is veranderd, de reputatie van de wetenschap ook een verandering heeft doorgemaakt: ‘Wij worden nu meer als wetenschappers gezien, maar vervolgens wordt de wetenschap als heel vakgebied minder vanzelfsprekend vertrouwd dan in het verleden’.

Gelijk meedoen met de toppers

Ondanks dat Koen van Eijck pas de sociologie inrolde tijdens zijn promotieonderzoek, bevond hij zich al snel in een groot netwerk van sociologen. Het onderwerp waar hij zich op richtte, namelijk sociale ongelijkheid, was een thema waar veel andere Nederlandse sociologen zich mee bezighielden. Als promovendus op dit thema, viel hij dan ook met zijn neus in de boter, vanaf week één kon hij namelijk al met veel gelijkgestemde sociologen in contact komen. Zo leerde hij bijvoorbeeld via zijn promotor, Paul de Graaf, sociologen kennen die zich ook bezighielden met de familie-enquête. Ook mede door de al bestaande samenwerkingsverbanden tussen de Rijksuniversiteit Groningen, Universiteit Utrecht en Radboud Universiteit Nijmegen werd het voor hem makkelijker om andere sociologen te leren kennen. Daarnaast maakte hij al vroeg in zijn carrière deel uit van de SISWO-club, dit was een groep sociologen die eens in de zoveel tijd bij elkaar kwam in Amsterdam om elkaars onderzoek te bespreken.

Voor Van Eijck was het dus, mede dankzij zijn promotieonderwerp en de mensen die hem onder hun hoede namen, makkelijk om deel te worden van het netwerk van sociologen in Nederland. Zoals hij ook zelf vertelt:

Je mocht als [promovendus] meteen deel van uitmaken [van die groep], dus ik zat ook al heel snel bij Harry Ganzeboom thuis en [hij faxte] me codeboeken door en dan denk je meteen van wauw, je mag gewoon meespelen in de eredivisie terwijl je zelf nog helemaal niet qua niveau thuis voelt [op dat niveau], maar je wordt serieus genomen, je wordt opgenomen [in de groep].

In deze academische eredivisie kon van Eijck, zonder te veel trainingsuren binnen de sociologie gemaakt te hebben, dus gelijk meedoen.

Methodologische strijd

In de netwerken waarin Van Eijck zich destijds bevond, lag de focus sterk op de methoden, soms zelfs meer dan op de sociologische theorieën. In de bijeenkomsten die Van Eijck bezocht, kwamen dan ook snel de ingewikkelde modellen op tafel en stortten de aanwezigen zich vol overgave op de statistiek. De methoden waren dan ook hetgeen waar volgens hem de vernieuwing in zat; op theoretisch vlak bleef het binnen de stratificatiesociologie vaak cirkelen rondom de vraag of er eerder sprake was van sociale mobiliteit of intergenerationele reproductie. De verschillende sociologische scholen hadden volgens Van Eijck dan ook een sterke voorkeur voor of kwalitatief of kwantitatief onderzoek. Zoals hij grapt, ‘in de jaren tachtig, nou het was geen oorlog, dat is overdreven, maar mensen namen elkaar over en weer ook echt niet zo serieus’. Elk tijdschrift had zijn eigen overtuigingen met betrekking tot kwalitatief of kwantitatief onderzoek. Zo publiceerde Van Eijck ‘met zijn vriendjes en collega's’ bijvoorbeeld exclusief in tijdschriften die zich focusten op kwantitatief onderzoek. Het kwam dan ook nauwelijks voor dat onderzoekers publiceerden in én kwalitatief én kwantitatief gefocuste tijdschriften.

Ook tegenwoordig voelt Van Eijck nog een scheiding tussen kwalitatief en kwantitatief onderzoek, maar wel in mindere mate. Voor Van Eijck was deze focus op statistiek af en toe te veel en is hij in zijn eigen onderzoek dan ook meer opgeschoven naar de kwalitatieve methoden. In het vakgebied van cultuursociologie ligt namelijk, ook bij studenten, meer de nadruk op kwalitatief onderzoek. Hoewel Van Eijck de kwaliteiten van kwalitatief onderzoek onderstreept, vertelt hij wel dat hij het vanuit zijn achtergrond niet helemaal eens is met claims van studenten dat ‘als je iets echt wilt snappen, dan moet je echt met mensen gaan praten, want anders kun je onmogelijk de diepte in’. Zo vertelt hij verder:

Ik heb echt heel sterk het gevoel als je kijkt naar leefstijlen of bijvoorbeeld naar patronen van consumptie en hoe die door de tijd veranderen, dat je daar ook wel echt cijfermateriaal voor nodig hebt om eerst eens te laten zien wat er eigenlijk aan de hand is en dan kun je vervolgens natuurlijk nog met mensen gaan praten

[...] om nog wat te weten te komen over hun *meaning making processes* of hun *practices*.

De combinatie van kwalitatief en kwantitatief onderzoek, met andere woorden *mixed methods*-onderzoek, vind Van Eijck ‘nog steeds wel het mooiste onderzoek wat er is’. Het evenwicht tussen kwalitatief en kwantitatief onderzoek vindt hij om deze reden ook erg belangrijk. Aan toekomstige sociologen zou hij dan ook mee willen geven dat ‘je ook altijd moet zorgen dat je zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek [kan uitvoeren], zodat je je niet opsluit’.

Advies aan de nieuwe generatie sociologen

Tot slot zou Van Eijck aan de nieuwe generatie sociologen willen meegeven zich ‘breed te oriënteren en op zoek te gaan naar onverwachte samenhangen’. Denk hierbij aan de eerdergenoemde relaties tussen ideeën over duurzaamheid, politiek en ongelijkheid. Daarnaast benadrukt hij dat het belang van het behouden van openheid, speelsheid en creativiteit. ‘Ik denk dat je dan tot de leukste dingen komt en dat je dan ook dingen doet waardoor je nog steeds met verrassende inzichten kunt komen, want er valt nog steeds heel veel te ontdekken’.

Literatuur

Eijck, Koen van (1997) ‘The impact of family background and educational attainment on cultural consumption: A sibling analysis’. *Poetics*, 25: 195-224.

DellaPosta, Daniel, Yongren Shi en Michael Macy (2015) Why do liberals drink lattes? *American Journal of Sociology*, 120(5): 1473-1511.

Over de auteurs

Suzanne Abrahamse volgt de onderzoeksmaster Sociology of Culture, Media and the Arts aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Hiervoor heeft zij een bachelor behaald binnen de sociale wetenschappen bij het University College Utrecht. Hier heeft zij zich vooral verdiept in culturele sociologie en antropologie. Momenteel liggen haar interesse bij consumptiepatronen en alledaagse activiteiten.

Eva Frijns heeft een bachelor in antropologie en in Scandinavië-studies aan de Universiteit van Amsterdam. Op dit moment volgt zij de onderzoeksmaster Sociology of Culture, Media and the Arts aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.